

LETNA KNJIGA

Hrvatskoga

Kulturnoga Društva

u Gradišću.

LETO 1931.

Uredil: Ignac Horvath.

Izdaje:

Hrvatsko Kulturno Društvo u Gradišću.

Štampa:

Viktor Horváth u Niuzlju na jezeru.

leži. — Štimal sam, da moram od smija puknut. Nek toliko sam mogal van isprimit, da sam rekal:

— Riza, frak!

Sad skodob je Riza upamet zel, da danas frak (cesarski kaput) ima na sebi i da danas ne bi smil cučnut. Friško je se skočil, ali kasno je bilo, repi su jur vas prah ceste pomeli bili. — Moral je friško jednoga čausa k prvoj hiži po kefu poslat. Dobro frtalj ure su ga kefali, dokle su prah kako-tako zvečega van isprimili. Kad su ga jur vrlo isčistili, mi je rekal:

— Hvalim ti, gospodine! Kako bi ja pred generala stal bil, ako ti nesriću u dobi još upamet ne zameš?

Za istinu u dobi, ar za dvi minute je general jur pred nami stal.

—::—

Naše pisanice.

Ignac Horvath.

Značajno je, da dokle su bili južnogradišćanski Hrvati zbog svojega manjega broja a i zbog raštrkanosti svojih sel prema raznarodjivanju u općinskom uvik nešto slabiji ter su, izvan Stinjakov, i svoju narodnu nošnju još prije popustili, nego Hrvati gornjega Gradišća, jedna vrst hrvatske narodne umjetnosti se je vsejedno još do danas obdržala med njimi. A to je šaranje vazmenih jaj.

Ako jedan Hrvat Gorinac ili ki drugi človik zajde na Vazam na primjer u Novu Goru ili u Pinkovac, najt će ovde nešto, ča će ga jako razdragati. Vidit će u rukah manje i veće dice čudnovato ukusno našarana jaja, takozvane pisanice i on će im se toliko diviti i čuditi, da na prviput ne će ni verovati — kako se je i piscu ovih redov stalo — da su ta jaja „napisale“ proste selske ruke. A vindar je tako. I ravno zato su te pisanice odlične svidočbe umjetničke sposobnosti našega naroda. Kot ovakove su dospile one jur i u bečki i gradišćanski zemaljski muzej, samo je još triba, da je i našim Hrvatom predstavimo.

Šaranje vazmenih jaj poznaju i drugi narodi, na pr. Čehi i neki Nimci u južnom Gradišću. Samo

da to nije još nikakova umjetnost, kad si oni kupr u trgovini šaro naslikan papir pak ga premoču i zalipu na kuhano belo jaje. No u etnografskom muzeju u Zagrebu vidit ćemo celu izložbu s rukom pisanih vazmenih jaj, od kih je jedno i drugo pravo remek-delo. A način, kako narod onde doli a naročito u Slavoniji pisanice šara, opisuje nam — med drugimi — i slavonski pripovidač, Antun Matasović u „Obitelji“ 1931, 14. broju. I te pisanice i način njihovoga šaranja, kako ga je Matasović zabilježil, slažu se potpuno s običajem južnogradišćanskih Hrvatov, ča nam je opet dokazom zajedničkoga zviranjka i karaktera hrvatske narodne kulture.

Po spomenutom pisatelju su šarana vazmena jaja dvoje vrstu: Svilopisi i pisanice. Svilopise šaraju s kišćicom (pinzлом). To je mala drivena paličica, na ku pričvrstu jednu žicu ili ženski vlas. Ovu kišćicu umoču u topal tekući vosak pak napišu ili naslikaju s njom na kuhano, još toplo, belo jaje vsakakove figure, takozvane šare. Onda među jaje u jednu svitlu, recimo žutu farbu. Kad se farba popade, izvadu jaje, ko je sada, izvan onih mestih, ka su bila s voskom napisana, žuto, pak je ponovo napišu s voskom i među u tamniju, črljenu boju. Ovo, sada črljeno jaje se još jednoč našara s voskom pak se među u črnu farbu. Kad se i ova popade, otare se vosak s toplom krpom i ovako se dobene črno jaje s belimi, žutimi i črljenimi figurami (šarami).

Prema ovimi svilopisih su pisanice takova vazmena jaja, ka se samo jedamput napišu s voskom i među samo u jednu farbu. Ov način šaranja su poznali pred nekih 40 ili 50 letih i naši Pinkovčani. Motivi ili figure ovih najstarijih pisanic su bili zvećega sadje ili seljačko orudje, kotno jabuke, ugorki, kose i spodobno. Stoper kasnije su došle u modu druge, finije, biranije šare pak i napiski.

Medutim su se Pinkovčani naučili od Novogorcev i jedan drugi način pisanja vazmenih jaj. To je strganje. Strganje pisanic je za mnogo mučnije delo, negoli pisanje s voskom, ali bit će, da je i uspješnije. Ono se goda tako, da se na črljeno ili modro ili črno farbanom kuhanom jaju istržu s jako oštrim i tvrdim nožićem, a najobičnije s vrškom (špicom) jedne potrte britve, vsakakove figure, ke su usled istrganja farbe naravno uvik bele. Ovako

pišu danas svoje pisanice Novogorci, Pinkovčani i Stinjaki. No Velikomedveščani su moderniji. Oni se već ne muču strganjem, nego si kupu u drogeriji ili u ljekarni dušične ili kakove druge kiseline pak s tom pišu nafarbana jaja. Kiselina ima naimre to svojstvo, da izgrize farbu pak se tako po pisanju pokažu na črljenom, modrom ili crnom jaju bele šare. Ali po našem ukusu su istržene pisanice, na pr. one iz Pinkovca ili Stinjakov, vsejedno lipše i umjetnije, nego ove s kiselinom pisane iz Medveša. Zanimljivo je još spomenuti, da Stinjaki crne pisanice i lakiraju, čim dobenu ove osobito ugodan i elegantan oblik.

Pisanice šarati ne zna vsaki; a ni oni, ki je znadu, ne šaraju je jednako. Nego u svakom ovom selu ima takovih, osebujno starijih žen, ali poznamo i mužih, ki to jur svršeno razumu ter su njihove pisanice katkada pravo umjetničko delo, za ko ćedu mnogi, ki imaju smisal za umjetnost, i pinez dati. Ovakovi pak i sigurno ter brzo delaju, dokle se more jednomu neskusenomu početniku lako dogoditi, da potare i 6—8 jaj, dokle jedno napiše.

Pisci pisanic u spomenutih četiri hrvatskih selih zimlju, vadu svoje motive ili šare najveć iz prirode. Tako nahajamo na najvećem delu pisanic obično macice (kot zlamenje vazmenoga časa), ali i druge trave, rastline, listi i cveće. Izvan ovih nisu retke ni različne figure kotno trokut, kolobar i druge, ke nemer danas držimo jednostavno nek za geometrične figure, ali zapravo su i one uzete iz prirode, a morebit, da su imale nekad i svoje misleno zlamovanje, samo da se je ono danas jur pozabilo. Neki opet, kot na pr. Medveščani, radje popišu pisanicu s imeni, napiski i s ovakovimi posvetami: „Dar na Vazam 1931“ — negoli šarami. No najnavadnija i najrazumljivija figura, ka ne fali skoro na nijednoj pisanici, je srce. Ovo srce, ko je zvećega pravilno i osebujno lipo načipkano ispravno, naznačuje nam zajedno i praktični smisal ili cilj pisanice. U našem narodu je naimre i danas običaj, da se dica rodjakov i kumovov na Vazam medjusobno nadaruju s črljenim jajem ili pisanicom. Nekad su, kad je bil život u naših selih još prostiji, ali i naravniji, činile to isto i divojke s ditići. Vsaka divojka si je na Vazam — ovako je bilo na pr. u P. — našarala

Pisanica iz Pinkovca.

Pisanica iz Stinjakov.

Pisanica iz
V. Medveša.

Pisanica iz Nove Gore.

Pisanica iz Pinkovca.

ili našarati dala već pisanic, ke je pak porazdilila med junake, ki su došli na svetak k njoj u selo. Pri ovom je ona, razumi se samo po sebi, onoga ditića, komu joj je bilo srce osobito priklonjeno, nadarila s lipšom pisanicom, nego ostale druge; a katkada je valovala ćut i s ovakovim očitim napiskom na pisanici: „Malo, ali od srca“. Ili: „Srce srcu daje“. Zato je ovo vazmeno darivanje s pisanicami valjalo onda kot otajno očitovanje ljubavi, ko je nemer vred došlo na glas ter su se po njem kombinirala u selu i buduća hištva. Ali najveć su razumili iz njega sami ditići, ki su uostalom vraćali vazmeni dar divojak na dojučem kiritofu s licitarskim srcem.

No, i ov običaj je jur skrsnul iz naših sel. Ali, ako su pisanice i zgubile svoj, da tako rećemo prvotni cilj, vsejedno je jako svitovano, da ta neko-lika hrvatska sela, ka još znadu šarati pisanice, ne zapustu ovo, ne samo zbog toga, ča je jur i samo šaranje ili pisanje jaj značajna hrvatska umjetnost, nego i zato, ar moru motivi tih pisanic služiti i podlogom za proučavanje naše narodne umjetnosti i uzorom (mustrom) narodno-hrvatskoga slikarstva.

—::—

Pravila židanske i prisičke gore.

Ivan Dobrović.

Kad sam bil prošlo leto u Židani na pokopu ondešnjega gospodina farnika, Ivana Muškovića, imal sam priliku pregledat na školi stara pisanja židanskoga gosp. školnika, Ivana Szabo, ki skrbno pobiraju vse stare podatke, ki s našom prošlošćum bar kako u vezu stoju. Kod njih sam našal na primjer prvu Početnicu, ka se je hasnovala u naših hrvatskih školah. Onde, med starim pisanjem našal sam rukopise našega velikana, utemeljitelja naše književnosti, Jože Ficko, prisičkoga farnika. Med drugimi sam imal sriću u ruke dostat i pravila prisičke i židanske gorske općine od 1769. leta. Samo po sebi se razumi, da sam prosil imenovanoga gospodina, da Hrvatskomu Kulturnomu Društvu u Gradišću ovu originalnu kopiju na raspolaganje pre-